RECENZE

Pfeiffer Magdalena. Kritérium obvyklého pobytu v mezinárodním právu soukromém. Praha: Leges, 2013, 192 s.

Obvyklý pobyt je moderním konceptem, který se v nečekané šíři dostal díky rekodifikaci i do českého práva. Dnes je to jeden z ústředních pojmů mezinárodního práva soukromého a procesního, se kterým se musí zevrubně seznámit a osvojit si jej i česká teorie a zejména praxe. Obvyklý pobyt je považován za nejčastější kritérium pro určování rozhodného práva pro soukromoprávní poměry s mezinárodním prvkem, zároveň představuje nejvýznamnější moderní kritérium pro určování pravomoci soudů v mezinárodním civilním procesním právu. Vyskytuje se v mezinárodních smlouvách, evropských nařízeních a nejnověji také v českém autonomním právu – v zákoně č. 92/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém. Je proto třeba přivítat novou publikaci, která je věnována výhradně, speciálně a do hloubky tomuto tématu. Hned na počátku musím uvést, že nejsem objektivní recenzentkou, neboť jsem byla školitelkou JUDr. *Magdaleny Pfeiffer*, Ph.D. a recenzovaná monografie vychází z její disertační práce, kterou v loňském roce úspěšně obhájila na Právnické fakultě Univerzity Karlovy v Praze.

Téma, které si autorka zvolila, je obtížné: vymezení pojmu obvyklý pobyt ve srovnávacím pohledu a jeho zasazení do současného mezinárodního práva soukromého – evropského, českého i do práva mimo Evropskou unii. Obvyklý pobyt se do jisté míry střetává s pojmy státní příslušnost, domicil a bydliště, které rovněž hrají významnou roli jako kritéria pro určování rozhodného práva i soudní příslušnosti. Hovoří se o tom, že kritérium obvyklého pobytu postupně do jisté míry nahrazuje nebo přímo vytlačuje státní příslušnost, tedy klasické kritérium, typické pro kontinentální Evropu, jehož význam ustupuje do pozadí. To se přesně týká i českého autonomního práva, v němž dochází ke vskutku radikální změně, se kterou se soudci budou muset vypořádat. Autorka se rozhodla obvyklý pobyt i další blízká kritéria zevrubně prozkoumat, a to ve srovnávacím pohledu. Práce je v tomto směru průkopnická, a to nejen v našich českých poměrech. Autorce se podařilo vytvořit svébytné analytické a syntetické dílo, které by si zasloužilo širší prezentaci nejen u nás, ale i v zahraničí.

Práce je rozdělena do jedenácti kapitol, z nichž první je Úvodem a poslední je Závěrem. V Úvodu, který osvětluje záměr práce, autorka uvádí, že pojem obvyklého pobytu je v současné době vnímán jako pojem faktický, jehož úplná legální definice neexistuje ani v haagských úmluvách, ani v unijním právu, ani ve většině národních úprav mezinárodního práva soukromého. Je potřebné připomenout, že mezinárodní právo soukromé se v současné době rozvíjí závratným tempem, v rámci Evropské unie je považováno za nejdynamičtěji se rozvíjející oblast evropského soukromého práva a tomu odpovídá i snaha autorky osvětlit základní pojmy mezinárodního práva soukromého – ve druhé kapitole, kde obecně vymezuje pojem hraničního určovatele v kolizním i procesním právu. Třetí kapitola se zaměřuje na nejvýznamnější hraniční určovatele, tedy státní příslušnost, domicil a bydliště. Navazuje čtvrtá kapitola, která zkoumá historický vývoj těchto kritérií v mezinárodním právu soukromém, vývoj, který ještě podle mého názoru nebyl zcela završen; kapitolu uzavírá zrod a prosazení se kritéria obvyklého pobytu.

Obvyklý pobyt představuje určité kompromisní řešení, díky němuž se podařilo skloubit neslučitelné hraniční určovatele státní příslušnosti na straně jedné a domicilu na straně druhé, tedy vyřešit konflikt mezi konceptem kontinentálního práva a *common law* v tomto směru. Problém je v tom, že dosud nemáme legální definici pojmu obvyklý pobyt a existuje určitá obava, zda jeho interpretace, která je do značné míry svěřena soudům, neohrozí právní jistotu a předvídatelnost práva. To platí v nemalé míře i pro nové české právo, jemuž se věnuje pátá

kapitola. Autorka uvádí pojem obvyklého pobytu v českém právním řádu, včetně terminologických aspektů, zejména si všímá definice pojmů „bydliště", „trvalý pobyt" a „pobyt". To je pro praxi velice užitečné. Specifický problém je s překlady mezinárodních úmluv a unijních nařízení, kdy pojem „*habitual residence*" byl zejména v minulosti – i zcela nedávné – často překládán jako „(obvyklé) bydliště". Trochu se zde ale musím zastat překladatelů, zejména u těch starších úprav. Např. ve Vídeňské úmluvě o smlouvách o mezinárodní koupi zboží (vyhl. č. 160/1991 Sb.) je hlavním kritériem místo podnikání, přičemž v případech, kdy strana nemá místo podnikání, je podle článku 10 Úmluvy rozhodující její „*habitual residence*". Autorka uvádí, že tento pojem je v českém překladu zavádějícím způsobem přeložen jako „bydliště (sídlo)". Chtěla bych připomenout, že autorem překladu byl významný český specialista JUDr. Ing. *Ludvík Kopáč*, CSc., který se aktivně účastnil samotné přípravy Úmluvy; Úmluva je z r. 1980, kdy se nám ještě o „obvyklém pobytu" ani nezdálo. U novějších překladů, zejména unijních nařízení, však kritiku autorky sdílím. Také je třeba připomenout, že Důvodová zpráva k novému zákonu o mezinárodním právu soukromém k § 29 zákona uvádí, že vymezení pojmu „bydliště" v rozsudku Nejvyššího soudu (Cdo 444/2004) koresponduje s přesnějším označením „obvyklý pobyt", a že v některých českých překladech se užívá pojmu „obvyklé bydliště", a že také tento pojem koresponduje s přesnějším označením „obvyklý pobyt". Důvodová zpráva doplňuje, že se jedná o výraz, který má ve vztahu k jednotlivým právním řádům autonomní postavení, čímž je umožněno, aby aplikující orgán uvážil všechny okolnosti případu a životní poměry osoby, a vycházel z nich při určení jejího obvyklého pobytu v určitém státě, i když podle právních předpisů tohoto státu osoba nesplňuje formality pro „trvalý pobyt", „bydliště" apod. Je otázkou, jak se s tím vypořádá naše judikatura, když ani ta mezinárodní není jednotná.

Šestá kapitola přehledně mapuje obvyklý pobyt v evropském mezinárodním právu soukromém, a to jako kritérium jurisdikční i jako kritérium kolizní. Autorka poskytuje zevrubný rozbor ustanovení jednotlivých evropských nařízení, včetně úprav, které jsou teprve ve stadiu projednávání, práce je tak plně aktuální. Následuje sedmá kapitola vymezující základní diferenciaci tohoto pojmu, kdy autorka srovnává a blíže vymezuje obvyklý pobyt právnických osob, obvyklý pobyt fyzických osob jednajících v rámci své podnikatelské činnosti a těch, které nejednají v rámci své podnikatelské činnosti. Na tuto kapitolu navazuje zvláštní pojednání o definici a výkladu obvyklého pobytu fyzických osob: kapitola osmá srovnává tento pojem ve vybraných autonomních právních úpravách (Švýcarsko, Belgie, Srbsko, Slovensko, Maďarsko) a v haagských úmluvách mezinárodního práva soukromého. Vlastní analýzu tohoto pojmu přináší kapitola devátá, která patří k vrcholům celé práce. Autorka se zaměřuje jak na fakticitu tohoto pojmu, tak na jeho obsahové složky, délku pobytu, na otázku, jak se vypořádat s okolností, že osoba nemá žádný obvyklý pobyt nebo má obvyklých pobytů více, jak rozlišit obvyklý pobyt dospělé osoby a dítěte. Desátá kapitola uzavírá celé pojednání pohledem do soudní judikatury, zahraniční i české. V Závěru se autorka souhrnně a synteticky vyjadřuje k výsledkům své práce: vyzdvihuje nezbytnost jasného definičního vymezení pojmu obvyklý pobyt, mimo jiné v zájmu právní jistoty a předvídatelnosti soudních rozhodnutí.

Recenzovaná publikace má vysokou odbornou úroveň, je psána čtivě, se znalostí věci, a lze jen litovat, že v češtině má jen omezený okruh čtenářů; kdyby vyšla ve světovém jazyce, jistě by byla vyhledávanou a citovanou publikací. Českému čtenáři se tak dostává do rukou dílo mimořádné kvality. Myslím, že jej ocení jak teorie, tak zejména praxe v odvětví mezinárodního práva soukromého, které už naštěstí – zejména díky intenzívním mezinárodním stykům – přestává být odvětvím druhé kategorie.

prof. JUDr. Monika Pauknerová, CSc., DSc.
Ústav státu a práva AV ČR, v. v. i.
Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze